

भावी पुस्तालाई ब्याथ गरौं

डा. डमरुबल्लभ
पौडेल

आन्दोलनरत मधेसी मोर्चाले संविधान संशोधनपछि जनताको आशय बुझेर नाकाबन्दी र हडतालका कार्यक्रम फिर्ता लिइसकेको छ। सम्पूर्ण नेपालीले यसलाई स्वागत गर्दै अब फेरि यस्ता कार्यक्रम कसैले नगर्नु भनी कामना पनि गरेका छन्। जनता कसैका पेवा नभई सबैका हुन्। जसले राम्रो काम गर्छ, जनताको जीविकालाई सहज बनाउँछ, उसले नै समर्थन पाउँछ। जबर्जस्ती गरेर, जनतालाई सास्ती दिएर तथा जीविकामा कठिनाई पैदा गरेर जनताको मन जित्न सकिँदैन। इन्धन तथा अन्य आपूर्ति बन्द हुँदा सरकारलाई केही दबाव त भयो होला तर जनतालाई निश्चय नै ठूलो सकस भयो। अर्थतन्त्र नै तहसनहस पार्ने यस्ता कार्यक्रमको सट्टा डा. गोविन्द केसी मोडेलको अनशनको प्रभावकारिता बढी रहने र जनताको समर्थन पनि हुने प्रमाणित भइसकेको छ। आन्दोलनरत पक्षले यसको समीक्षा गरी भविष्यमा विरोधका कार्यक्रम गर्दा रचनात्मक स्वरूप अँगाल्न पनि अवश्य शिक्षा लिएको हुनुपर्छ।

जनताका नाममा जोकसैले पनि व्यक्तिगत र पार्टीगत स्वार्थ पूरा गर्ने गरी देशलाई बन्धकी राख्ने कामको अन्त्य हुनुपर्छ। विगत दसकमा औसत चार प्रतिशतभन्दा माथि जान नसकेको आर्थिक वृद्धि यस वर्ष एक वा दुई प्रतिशतभन्दा माथि जान नसक्ने स्थिति देखिनु मुलुक वर्षौं पछि पर्दै जानु हो। चार प्रतिशतको वृद्धिदरले १८ वर्षमा दोब्बर हुने नेपाली जनताको आय, दुई प्रतिशत मात्र वृद्धिदर भए करिब ३६ वर्षमा दोब्बर हुन्छ भने एक प्रतिशत मात्र वृद्धिदर भए ७२ वर्षमा मात्र दोब्बर हुन्छ। शंखेकिराको गतिमा रहेको अर्थतन्त्रलाई सर्पजस्तो घुम्ने र अझ भ्यागुतो जस्तो उफ्रने बनाउनुपर्नेमा उठ्ने नसक्ने गरी थला पर्ने अवस्थाको सिर्जना भएको छ। वर्तमान पुस्ता अभाव, गरिबी, भोकमरी, बेरोजगार र विदेश पलायनजस्ता अकर्मण्यताको सिकार पटक-पटक बनिरह्यो। जसले गर्दा यो पुस्तामा बेथिति अन्त्य गरी अगाडि नबढ्ने नहुने चेतना त पैदा भयो, तर सधैंजसो संक्रमणकालबाटै गुञ्जनुपरेकाले आफ्नै जीवनकालमा समुन्नत नेपाल बन्न सम्भव छैन कि जस्तो आभास भएको छ।

विगतका घटनाको गहन विश्लेषण गरी पाठ सिक्दै जाने हो भने आर्थिक क्रान्ति अबको नेपालको एकमात्र एजेन्डा हो। जसरी संविधानको कार्यान्वयनसँगै राजनीतिक क्रान्ति पूरा हुन गइरहेको छ, यससँगै आर्थिक क्रान्तिको सुरुआत गर्नेपर्छ। किन आर्थिक वृद्धि न्यून छ? किन गरिबी अपेक्षित रूपमा कम गर्न सकिएको छैन? किन नागरिकको जीवनस्तर उक्किन सकेको छैन? किन अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा नेपाल पछाडि परिरहेको छ? यी सबै प्रश्नको उत्तर आर्थिक एजेन्डासँग जोडिएको छ। हामीले आर्थिक मुद्दालाई प्राथमिकता नदिएर नै नेपाल आर्थिक

रूपमा पछि पर्न गएको हो। नयाँ संविधानले राजनीतिक मुद्दाहरूको बैठान गरिसकेको परिप्रेक्ष्यमा आर्थिक मुद्दाको उठान गर्न कदापि अबेर गर्नु हुँदैन।

अझै पनि अन्तःसन्त कुरा उठाएर राजनीतिक मुद्दालाई जबर्जस्त रूपमा तन्काउनु हुँदैन। राजनीति आफ्नो निहित स्वार्थ पूरा गर्ने हतियार पनि होइन। जसले समाज सेवा गर्न सक्दैन, जसमा त्यागको भावना छैन, उसले राजनीति गर्न आवश्यक पनि छैन। गलत दिशाको राजनीतिले देशलाई ब्याक गेयरमा लगाउनेबाहेक केही गर्न सक्दैन। अहिलेको हाम्रो आवश्यकता यो होइन। अब देशलाई न्यूट्रल अवस्थाबाट विस्तारै एकमा लगाएर उठाउँदै चौथो गेयरसम्म लगाएर कतै दुर्घटना नगरी अरूलाई भेटाउन सक्ने होसियार, इमानदार र उत्साहित चालकको खाँचो छ। अनुभवीका नाममा न्यूट्रलबाट एक गेयरमा हाल्ने नसकी यथास्थितिमा रमाउने वा धेरै जाँगर देखाउने नाममा सुरुमै चार गेयरमा लगेर दुर्घटना पार्ने दुवै खालका चालक देशको हितमा हुँदैन। त्यसैले नेपाली जनताले देश हाँके चालक छनोटमा पनि निकै गहनतापूर्वक विचार गरी सुझबुझ देखाउनुपर्ने भएको छ।

फेरि पनि आर्थिक मुद्दाहरूमा केन्द्रित हुन आलटाल गरे अहिलेको पुस्ताले गरिबीमै बिताएजस्तै हाम्रा सन्तति पनि गरिबीको दुस्चक्रमा फसिररहनेछन्। गरिबीबाट बाहिर निस्कने एक मात्र उपाय भनेको नेपालको योजनाबद्ध आर्थिक विकास नै हो। प्रस्ट लक्ष्यसहितको कार्यान्वयनयोग्य दीर्घकालीन योजनाविना आर्थिक विकास दिशाविहीन बन्न जान्छ र विकासले गति लिन सक्दैन। अतः आर्थिक विकासका लागि योजनाबद्ध रूपमा मेघा प्रोजेक्टहरू सञ्चालन गर्नुपर्छ।

गलत रूपमा डिजाइन गरिएका प्रोजेक्टको कार्यान्वयनमा समस्या हुने र त्यस्ता प्रोजेक्ट सफल नहुने वा पूरा हुन नै धेरै समय लाग्ने हाम्रै अनुभवबाट प्रस्ट भएको छ। सन् २००६ मा पूरा गर्ने लक्ष्यका साथ सन् २००२ मा सुरु गरिएको मेलम्ची खानेपानी

योजना कहिले पूरा हुने हो कुनै निश्चित छैन। पूर्व प्रधानमन्त्री तथा सन्त नेता कृष्णप्रसाद भट्टराईले मेलम्ची परियोजनालाई लक्षित गर्दै काठमाडौँका सडक पखाल्ने प्रसंग उठाउनुभएको थियो। तर यतिका वर्ष बिता पनि काठमाडौँमा पानीको हाहाकार छ। महँगो तलबभत्ता खाने विदेशी परामर्शदाताको भर परी भ्रमपूर्ण सैद्धान्तिक आधारमा प्रोजेक्टको डिजाइन गरिँदा राष्ट्रिय आवश्यकतालाई यसले समयमा सम्बोधन गर्न सकेन। यसबाट मेघा प्रोजेक्ट सञ्चालन गर्दा पनि निकै सावधानीका साथ कदम चाल्नुपर्ने शिक्षा लिनुपर्ने भएको छ। यसका साथै गलत ठेकेदारको छनोटले विकासका काममा ठूलो व्यवधान पैदा गरी स्रोतको दुरुपयोग हुने खतरा सधैं रहन्छ।

राष्ट्रिय गौरवका आयोजनासहित पहिलो प्राथमिकतामा परेका आयोजनाको प्रगति पनि सन्तोषजनक हुन नसकेको वर्तमान अवस्थामा विकासका आयोजनाको प्रगति राम्रो हुन नसक्नुका कारणको गहन अध्ययन, अनुसन्धान र विश्लेषण गरी सफल बनाउने बाटो पहिल्याउनुपर्छ। एकातिर आयोजना छनोट तथा डिजाइनमा समस्या अर्कोतिर स्रोतको व्यवस्थापन र कार्यान्वयन तहका समस्याले नेपालको विकासले गति लिन नसकेको हो। अहिलेको पुस्ताले सही काम गर्न नसक्दा स्रोत खेर जाने र यसको बोझ भावी पुस्ताले व्यहोर्नुपर्ने अवस्था पनि देखिएको छ।

अहिले जन्मँदै नजन्मिएको भावी पुस्ताले वर्तमानको पुस्तासँग यसो गरिदेऊ भनी माग गर्न सक्दैन। तर वर्तमान पुस्ताको क्रियाकलापले भावी पुस्ताको विकास, जीवनशैली, स्वास्थ्य र समृद्धिमा प्रत्यक्ष असर पारेको हुन्छ। हामी जसरी आर्थिक मुद्दाहरूलाई प्राथमिकतामा नराखी गरिबीकै बाटोमा निरन्तर अघि बढिरहेका छौं, यसले गरिबीलाई नै पुस्तान्तर गरी भावी पुस्तालाई पनि गरिबीकै भुमरीमा फस्न बाध्य पार्ने निश्चित छ। यसबाट हामीले समयमै काम नगरेको कारण भावी पुस्तालाई घोर अन्याय हुनेछ र भावी पुस्ताले आफ्ना पुर्खाप्रति गर्व होइन घृणा गर्नेछ, धिक्कारनेछ।

हाम्रा गलत नीति र निहित स्वार्थप्रेरित लालसा तथा आकांक्षाका कारण देश विकासमा ठूलो धोका भई दक्षिण एसियामा

सडकमा बसेर रमिता हेरेर गन्तव्यमा पुग्नु सकिँदैन, सडकमाथि रफ्तारमा गुड्नुपर्छ। अरुसँग प्रतिस्पर्धामा अघि बढ्नुपर्छ। समुद्रको प्रवाहसँग अघि बढ्न नसके छालले हामीलाई किनारामा उतारिदिने निश्चित छ।

मात्र होइन, यस्तै थिति रहे नेपाल विश्वकै सबैभन्दा गरिब देश बन्न धेरै दिन कुर्नुपर्दैन। उकालो चढ्न समय लाग्छ तर ओरालो भर्न धेरै चाँडो हुन्छ। समयले कसैलाई पछि पार्दैन र प्रतिस्पर्धामा खरो उत्रन नसक्नेको अस्तित्व संकटमा पर्दै जाने त प्रकृतिको नियम नै हो।

अहिलेको विश्वव्यापीकरणको प्रतिस्पर्धात्मक युगमा नेपालको अस्तित्व जोगाउने हो भने आर्थिक समृद्धिबाट मात्र जोगाउन सकिन्छ। गरिब र निमुखा भएर अरूले दिएको ऋण र दानमा होइन, आफ्नै पाखुरीका भरमा देशको विकास गर्नुपर्ने बेला भइसकेको छ। भनिन्छ, सही सुरुआत गर्न कहिल्यै ढिलाइ गर्नु हुँदैन। तसर्थ अब देशले आर्थिक क्रान्तिबाहेकको सपना देख्नु हुँदैन। राम्रो योजनाको माध्यमबाट यसको कल्पना गर्ने र हाम्रा व्यवहारबाट जपना गर्दै वस्तुनिष्ठ कार्यान्वयन गरी उन्नति र प्रगतिको मार्गमा जानेपर्ने अनिवार्य र विकल्परहित बाध्यता सिर्जना भएको छ। यसमा जसले टाड अडाउन खोज्छ, त्यसलाई तिरस्कार गर्नुबाहेक हामीसँग अर्को कुनै विकल्प छैन।

सडकमा बसेर रमिता हेरेर गन्तव्यमा पुग्नु सकिँदैन, सडकमाथि रफ्तारमा गुड्नुपर्छ। अरुसँग प्रतिस्पर्धामा अघि बढ्नुपर्छ। समुद्रको प्रवाहसँग अघि बढ्न नसके छालले हामीलाई किनारामा उतारिदिने निश्चित छ। हामी चुक्चुकाउँदै पश्चात्ताप त गरौला तर भावी पुस्ताले हामीलाई सराप्नेछ। अकर्मण्य पुर्खा भनी हाम्रो अस्तित्वमा दाग लाग्नेछ। भावी पुस्तामाथि अन्याय हुनेछ। तसर्थ समृद्ध नेपालको तस्बिर अगाडि राखेर आर्थिक क्रान्तिको सुरुआत गरी देशको मुहार फेर्ने महान् कार्यमा सबैले लाग्नुपर्ने समय आएको छ। भावी पुस्ताको हितमा समयमै विवेक पुर्‍याउनु अत्यावश्यक छ।